

แตกเนื้อหนุ่มเมื่อ 2475

เมื่อมิถุนายน 2475 ผมเป็นนักเรียนชั้นมัธยมปีที่แปด อยู่โรงเรียนอัสสัมชัญ ไม่เคยเรียนเรื่องการเมืองการปกครอง ไม่เคยคิดถึงสิทธิเสรีภาพของราษฎร เคยเรียนหนังสือเรื่องพลเมืองดี ซึ่งสอนว่า พลเมืองมีหน้าที่อย่างใดบ้าง จะต้องอยู่ในระเบียบวินัยอย่างไร แต่ไม่เคยมีใครสอนว่า พลเมืองก็มีสิทธิเสรีภาพด้วย เคยเรียนรู้ว่า คำขวัญของชาติฝรั่งเศส คือ เสรีภาพ สมภาพ และภราดรภาพ แต่ไม่ทราบละเอียดว่า เมื่อฝรั่งเศสเขาปฏิวัตินั้นเกิดอะไรขึ้น เพราะทางโรงเรียนนั้นสอนประวัติศาสตร์หยุดแค่รัชกาลพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 หนังสือเรียนธรรมจริยาทั้งภาษาไทยและฝรั่งเศส สั่งสอนแต่ให้เชื่อฟังเคารพบนอบผู้ใหญ่ รักใคร่เพื่อนฝูง โอบอ้อมอารีแก่คนโดยทั่วไป โลกของคนหนุ่มอย่างผมในสมัยนั้น เป็นโลกที่ตัดปัญหาการเมืองออกไปเสีย มีแต่ปัญหาให้ศึกษาเร็ว ๆ เสร็จสิ้นไปด้วยดี จะได้ออกไปประกอบอาชีพ ช่วยครอบครัวทางเศรษฐกิจ คนที่ได้เห็นน้อยรู้น้อย ก็ยากน้อย รู้มากจะยากนาน ชีวิตของคนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในดุลเสถียรภาพทางการเมือง

จิตใจที่อยู่ในดุลแห่งเสถียรภาพนี้ เริ่มหวั่นไหวเล็กน้อย ในปี 2475 เพราะเหตุการณ์สามประการ

ประการแรก ในชั้นมัธยมปีที่แปด ภาคฝรั่งเศสในอัสสัมชัญขณะนั้น อาจารย์เริ่มสอนปรัชญาซึ่งแยกหัวข้อออกเป็น จิตวิทยา ธรรมชาติวิทยา ตรีกรวิทยา และเทววิทยา ได้เริ่มเรียนรู้ว่า ความคิดของมนุษย์เป็นสิ่งอันประเสริฐ ความประเสริฐนี้จะเกิดขึ้นได้ก็แต่ในสภาพที่ปราศจากอวิชาและพันธุนาการกล่าวคือ ในสภาพที่มีเสรีภาพ เสรีภาพในการคิด การพูด การเขียน การอภิปราย และการสมาคม จำได้ว่าหนังสือตำราปรัชญานั้น นักบวชโรมันคาทอลิกเป็นผู้เขียนและอาจารย์ผู้สอนก็เป็นนักบวชโรมันคาทอลิก

ประการที่สอง ได้มีการรัฐประหารเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบรัฐธรรมนูญ โดยมีพระมหากษัตริย์และในรัฐธรรมนูญได้ระบุสิทธิและเสรีภาพของประชากรราษฎรไว้หลายประการ มาตราแรกบัญญัติไว้ว่า อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย

ประการที่สาม เกิดขึ้นในโรงเรียนอัสสัมชัญเอง คือ เกิดมีนักเรียนจำนวนหนึ่งใช้สิทธิเสรีภาพเรียกร้องให้โรงเรียนกระทำการบางอย่าง เช่น ให้หยุดเรียนในวันพิธีพุทธศาสนา ให้มีเครื่องแบบนักเรียน เป็นต้น ทางโรงเรียนได้ใช้อำนาจลงโทษนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย ทางฝ่ายนักเรียนก็ได้คอยด้วยการสไตรค์ไม่เข้าห้องเรียน เหตุการณ์ลูกกลมต่อไป โรงเรียนจึงตัดสินใจปิดโรงเรียนชั่วคราว

ผมเองไม่ได้มีเสียงสาในเหตุการณ์ต่าง ๆ นัก ในการเรียนปรัชญาก็เล่าเรียนไปด้วยความสนใจกับบทเรียนอย่างธรรมดา ไม่ได้คิดอะไรนอกเหนือจากนั้นไป ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ หรือในเรื่องสไตรค์ที่โรงเรียน ผมก็มีบทบาทเพียงแบบไทยมุง คือ คอยมุงดูเขา สนุกดี ไม่ได้สำนึกว่ามีความสำคัญอย่างไร เมื่อทางโรงเรียนสั่งปิดเรียน กลับรู้สึกเสียดาย เพราะได้เรียนมาจนเกือบจบหลักสูตรแล้ว ก็อาจจะได้ออกไปทำมาหากินให้คุ้มกับที่แม่ได้ลงทุนลงแรง ลำบากยากเข็ญมาหลายปี เพื่อให้การศึกษา ก็มาสะดุดหยุดลงเช่นนี้ เพราะเหตุที่พวกเราถ่อความวุ่นวาย ไม่เคารพนับถือครูบาอาจารย์ เป็นลูกศิษย์คิดล้างครู ไม่อยู่ในระเบียบวินัย

อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกในเสถียรภาพแห่งชีวิต ได้เริ่มสั่นคลอนไปบ้าง โดยที่กรอบชีวิตได้ขยายตัวออก การครองชีวิตแบบเดิมนั้น ถึงจะมีเสถียรภาพและได้ดูแลก็จริง แต่น่าสงสัยว่าเสถียรภาพไม่ใช่สิ่งเดียวที่พึงปรารถนากระมัง คงจะมีสิ่งอื่นที่สำคัญไม่น้อยกว่าเสถียรภาพ คุณแห่งชีวิตนั้นสงสัยว่า เป็นจุดที่เคลื่อนไหวได้ ขึ้นสูงลงต่ำ

ได้ ชีวิตที่ทรงคุณค่าอยู่ในระดับสูง ก็จะดีกว่าชีวิตที่ทรงคุณค่าอยู่ในระดับต่ำ และมนุษย์กับสังคมของมนุษย์นั่นเองสามารถกระทำให้อุทิศแห่งชีวิตขึ้นสูงลงต่ำได้ ตามภาษาที่ใช้กันอยู่ในสมัยนี้ มนุษย์อาจจะ “พัฒนา” ให้ชีวิตมีระดับต่ำได้ และจะให้สังคมอยู่ในระดับใดก็ได้ตามความสามารถของมนุษย์ คำว่าชีวิตในที่นี้ หมายถึง การครองชีพในด้านต่าง ๆ เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การสังคม เป็นต้น

ข้อสงสัยที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้ผมกับเพื่อนรุ่นหนุ่มอีกสองสามคน ชักชวนกันแสวงหาคำตอบจากหนังสือต่าง ๆ ซึ่งเดิมทางโรงเรียนห้ามไม่ให้อ่าน เพราะเป็นบาป เช่น หนังสือของ รูสโซ วอลแตร์ โซลา และหนังสือประวัติศาสตร์การปฏิวัติของฝรั่งเศส เป็นต้น ต่อมาเมื่อผมอ่านภาษาอังกฤษออก ได้อ่านศึกษาจากจอห์น สจ๊วต มิล ฮอบสัน ฮอบบาส์ ทอनी ลาสกี รัสเซล เจฟเฟอร์สัน ลินคอล์น รวมทั้งรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ในสมัยนั้น แม้ว่าเราจะได้เริ่มสนใจเสาะแสวงวิชาเกี่ยวกับการบ้านเมืองแล้วก็ตาม ผมต้องหมกมุ่นอยู่กับการประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัว งานสอนที่โรงเรียนอัสสัมชัญ เป็นภาระหนักพอคู่สำหรับครูหนุ่มรุ่นหนุ่มวัย 18-20 ปี ฉะนั้น ในเรื่องการเมืองของไทย ผมยังคงสังกัดไทยมุง คือคอยติดตามอ่านและฟังข่าวอยู่บ้าง โดยมีได้คำนิ้งว่า คนเองมีบทบาทอย่างไรบ้างในเรื่องของบ้านเมือง

ลัทธิไทยมุงคิดนิস্যผมอยู่หลายปี จนกระทั่งเมื่อได้รับทุนเล่าเรียนไปศึกษาต่อที่อังกฤษในปี 2481 การเลือกตั้ง การจัดคณะรัฐมนตรี การอภิปรายในสภาฯ ความแตกแยกกันในคณะรัฐบาลเจ้าคุณมโนปรมณีนิติธาดา สมุคปกเหล็องของหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐประหารครั้งที่สอง กบฏบวรเดช ในหลวงรัชกาลที่ 7 สละราชสมบัติ คณะราษฎรฝ่ายทหารกับฝ่ายพลเรือนแตกแยกกัน เจ้าคุณพหลพลพยุหเสนาลาออกแล้วกลับเข้ามาใหม่ เข้าแล้วออกอีก หลวงพิบูลสงครามถูกลอบยิง การประหารชีวิตศัตรูทางการเมือง การปิดปากมิให้คิดเขียนรัฐบาล ฯลฯ เหล่านี้ ผมเป็นคนหนึ่งที่มุ่งดูเขา ส่วนใหญ่มุ่งดูเพื่อความสนุกเหมือนมุงดูลิเก ไม่แตกต่างกับบรรดาไทยมุงที่มีจำนวนมากล้นหลามในปัจจุบัน แต่บางครั้งก็อดรู้สึกสลดและอนาถใจไม่ได้ เมื่อคนไทยต่อคนไทยพิฆาตฆ่าฟันกันเอง หรือเมื่อแน่ใจว่า พ่อของเพื่อนถูกประหารชีวิตด้วยข้อหาเท็จและการปลุกพยานเท็จ ไม่ได้เคยถูกคิดว่าเป็นพลเมืองคนหนึ่ง มีหน้าที่และสิทธิเสรีภาพที่

จะร่วมกันกับผู้อื่น บันดาลให้การปกครองของบ้านเมืองเป็นไปโดยชอบธรรม เมื่อก่อนจะเดินทางไปเรียนต่อที่อังกฤษ ผมได้ใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นครั้งแรกในชีวิต แต่ในบรรดาผู้สมัครรับเลือกตั้งนั้น ไม่รู้จักเสียส่วนมาก ที่รู้จักบ้างก็ชื่อเสียงไม่น่าศรัทธา ไม่ทราบว่า จะเลือกใครดี ผลสุดท้ายตัดสินใจลงคะแนนให้ผู้สมัครท่านหนึ่งซึ่งเป็นครู เพราะคิดว่า เราก็เคยเป็นครู ไม่รู้จะเลือกใครก็เลือกครู

ในภาวะไทยมุงระยะปี 2478 มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองยังไม่ได้เริ่มตั้ง ผมยังไม่ได้เรียนกฎหมาย แต่ได้ติดตามเพื่อน ๆ ที่แก่กว่าและกำลังเรียนกฎหมายอยู่ ไปเที่ยวโรงเรียนกฎหมายในวันพฤหัสบดี ที่โรงเรียนอัสสัมชัญหยุด สังเกตดูว่า นักเรียนกฎหมายบางคนพกปืน ผมถามเขาว่า ทำไมพกปืน เขาเล่าว่า นักเรียนกฎหมายกับพวกทหารไม่ลงรอยกันเรื่องการเมือง ผมก็เชื่อถามเขาว่า ก็ไม่ลงรอยกันทางการเมืองทำไมต้องใช้ปืนด้วย ควรจะใช้สันติวิธีกระมังฐานคนชาติเดียวกัน ตอนนั้นถึงเวลาที่ไทยมุงถูกพวกนักเรียนกฎหมายมุงดู ด้วยความประหลาดใจ หัวร่อกันงอหาย บางคนว่า ไอ้นี้แปลกคิดประหลาด ๆ เป็น ๆ

ในปี 2481 ผมได้เข้าเรียนที่อังกฤษแล้ว ในตอนปลายปีโรงเรียนปิด ได้ไปพักผ่อนอากาศที่เมืองทอรั๊ก ชายทะเลทางตะวันตกเฉียงใต้ของอังกฤษ นักเรียนไทยอีกคนหนึ่งชื่อ พร้อม วัชรคุปต์ ไปพักอยู่ด้วยกัน พร้อมเรียนวิชาโลหกรรมที่มหาวิทยาลัยลอนดอน เป็นชาวโคราช เรียนชั้นมัธยมปลายอยู่ที่อำนวยการศิลป์ วันหนึ่งพร้อมระล่ำระลักมาบอกว่า “ตายแล้วโว้ย” ถามว่า “จะตายเรื่องอะไร ?” พร้อมคำให้แล้วจึงอธิบายว่า เมืองไทยต่อไปนี้จะแย่แล้ว เพราะหลวงพิบูลสงครามได้เป็นนายกรัฐมนตรีแทนเจ้าคุณพหล คงจะเป็นระบบเผด็จการแบบเยอรมนีและอิตาลี ผมขอรับสารภาพว่าไม่เคยคิดมาก่อน พร้อมเป็นคนแรกที่ให้สติเรื่องเผด็จการและประชาธิปไตย ตั้งแต่นั้นมาจนพร้อมตายจากไป (เมื่อเดือนเมษายน 2515 นี้เอง) พร้อมกับผมก็ถกกันเสมอถึงเรื่องเสรีภาพ ประชาธิปไตย ลัทธิการเมืองฝ่ายซ้าย ฝ่ายกลาง ฝ่ายขวา ฯลฯ ตลอดมา โปรดสังเกตว่า พร้อม วัชรคุปต์เป็นนักวิทยาศาสตร์ปริญญาเอกทางโลหกรรม อาจารย์ชั้นพิเศษในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้มีสติทางการเมือง และเป็นผู้หนึ่งที่ทำให้สติฉันแก่ผมซึ่งเรียนทางสังคมศาสตร์ เพื่อนรักเอ๊ย...

สำหรับท่านทั้งหลายที่เป็นบุคคลสำคัญ มีบทบาทในการรัฐประหารปี 2475 นั้น ผมมิได้รู้จักท่านเป็นส่วนตัวจนกระทั่งเป็นเสรีไทยเข้ามาในตอนสงครามญี่ปุ่น ฉะนั้นจะขอคงไม่กล่าวในที่นี้ เพราะห่างไกลจากเรื่องปี 2475 ไปมาก

ก่อนจบบทความนี้ ใครจะเสนอความเห็นสักสองข้อ

ประการแรก เรื่องของบ้านเมืองเป็นเรื่องที่สำคัญแก่ชีวิต อิศรภาพของคนและชาติเรามาก พวกเราแต่ละคนไม่ควรจะมัวถือลัทธิไทยมุงอยู่ร่ำไป การมุงดูเขาทำอะไรกันนั้น มักจะสนุกดีและไม่เสี่ยงอันตรายด้วย เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพลี่ยงพล้ำไป ไทยมุงก็แผ่เมตตาให้โดยบ่นว่าสงสาร เมื่อสงสารแล้วก็สบายใจแก่ตนเอง ถ้าใครเขาโกงกินกันหรือใช้อำนาจเป็นอธรรมเราก็ย้ายสังกัดจากไทยมุงเป็นไทยบ่น หรือผสมกันเป็นไทยมุงบ่น ล้อมวงกันบ่นไปนิินทาไปสนุกดีอีก เพราะเรื่องที่เอามานินทานั้นมันสนุกแทบทุกเรื่อง ในกรณีที่มีใครตกกระป๋อง หรือถูกประทุษร้ายเพราะยื่นคอเข้าไปให้เขาสับเอาทางการเมือง ไทยมุงก็มักจะสมน้ำหน้า อยากแกลงเท้าหาเสี้ยนทำไม นี่แหละสุภามิตไทยดี ๆ ไทยมุงก็เอาไปตีความให้เป็นทุกาฆิตไปได้

ถ้ารักจะให้ดุลแห่งชีวิตของประชาชาติไทย เคลื่อนสูงขึ้นโดยไม่ทิ้งเสถียรภาพ ไม่มีทางอื่น ต้องร่วมกันมาก ๆ เลิกลัทธิไทยมุง ไทยบ่น ไทยมุงบ่นเสีย ชวนกันย้ายสังกัดเป็นไทยสน ไทยร่วม ไทยเรียกร้อง แล้วไทยจะเจริญ

ข้อสุดท้าย ขอเสนอเพื่ออภิปรายกันต่อไปว่า บ้านเมืองอันพึงปรารถนาของเรานั้น ควรจะมีลักษณะประการใดบ้าง ผมมีความเห็นว่า ควรจะมีลักษณะ 4 ประการ คือ (1) มีสมรรถภาพ (2) มีเสรีภาพ (3) มีความยุติธรรม และ (4) แผ่เมตตากรุณา

สมรรถภาพ หมายความว่า บุคคลในบ้านเมืองนั้น มีความรู้ความสามารถ ความขยันขันแข็ง มีวิธีทำงาน การจัดรูปงาน และการประสานงานกันอย่างเรียบร้อย จะคิดทำอะไร ก็สามารถทำได้โดยสะดวกและคล่องแคล่ว่องไว สมรรถภาพในด้านการปกครอง หมายความว่า หัวหน้าพรรคการเมืองรู้จักวิธีเป็นผู้นำถูกพรรค มือสะอาดพอที่จะป้องกันมิให้ถูกพรรคคู่แข่งชิงไหว และแม้จะประสบถูกพรรคที่เลว ก็สามารถขจัดอุปสรรคได้ โดยไม่ต้องละทิ้งหลักการ เสรีภาพ ยุติธรรม และเมตตากรุณา

เสรีภาพ หมายความว่า บุคคลแต่ละคน คณะแต่ละคณะ มีสิทธิเสรีภาพสมศักดิ์ศรีของมนุษย์ ทำอะไรได้โดยมิต้องหวาดหวั่น เว้นแต่จะเป็นการประทุษร้ายต่อผู้อื่น หรือเป็นการจำกัดเสรีภาพของผู้อื่น เสรีภาพเป็นหัวข้อแจ่มแจ้งแห่งความคำริริเริ่ม เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญ การที่มนุษย์มีเสรีภาพก่อให้เกิดความคิดต่าง ๆ กัน ย่อมเปิดโอกาสให้มีทางกว้างสำหรับเลือกวิธีที่ดีมีประโยชน์ที่สุดได้ เป็นทางที่เหนือกว่าการบังคับให้ทุกคนคิดอ่านเข้ารอยเดียวกันหมด ความสำนึกในเสรีภาพของแต่ละคนก่อให้เกิดความสามัคคีในชาติได้ และความสามัคคีสมานฉันท์เป็นคุณประโยชน์ยิ่งนัก ในวาระที่บ้านเมืองตกอยู่ในภาวะอันตรายจากภายในและภายนอกประเทศ

ความยุติธรรม หมายความว่า บ้านเมืองมีข้อมีแปล ใช้อกฎหมายและขบวนการตุลาการเป็นกติกาสำหรั้ทุกคนเสมอหน้ากันหมด โดยตั้งรากฐานอยู่บนันคงด้วยความชอบธรรมและศีลธรรม การปกครองไม่ได้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจหรือประกาศิตตามอำเภอใจของคนคนเดียวหรือหมู่้น้อยหมู่้เดียว

ความเมตตาากรุณา หมายความว่า มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แทนที่จะคิดพิฆาตกัน ผู้ที่เกิดมาแล้วถ้าหน้าผู้อื่นย่อมประคับประคองผู้ที่ล้าหลัง เฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่พิการทางร่างกายหรือจิตใจ รัฐบาลขจัดทุกข์บำรุงสุข แบ่งความเจริญให้ทั่วหน้า รามอน แมกไซไซกล่าวไว้ว่า “ใครเกิดมามีน้อย กฎหมายควรจะช่วยให้ได้รับมาก”

ขออุทิศส่วนดีของบทความนี้ ถ้ามี่ เป็นที่ระลึกถึง ดร.พร้อม วัชระคุปต์ ผู้ใฝ่ในเสรีภาพของประชาชนชาวไทย

ตีพิมพ์ครั้งแรกใน

สังคมศาสตร์ปริทัศน์, มิถุนายน 2515.

หนังสือที่ระลึก พร้อม วัชระคุปต์, 8 กรกฎาคม 2515.